

917. Jumkils kyrka.

Pl. 177.

Litteratur: B 438, L 169. Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, *Vita Theoderici* (1699), s. 465, *Monumenta Ullerakerensia* (1719), s. 346; E. Biörner, *Epistola responsoria* (1726), s. 26; O. Celsius, *Svenska runstenar* (Fm 60) 1, s. 53; UFT h. 5 (1876), s. 16; E. Brate, *Svenska runristare* (1925), s. 95; O. v. Friesen, *Anteckningar* (UUB); *Handlingar i ATA* 1930, 1932.

Äldre avbildningar: J. Peringskiöld, teckning (i Fl 5: 3 s. 21); osign. träsnitt (i Peringskiöld, *Mon. Ullerak.* och B 438).

Runstenen står rest 3 m. S om klockstapeln med ristningsytan åt V.

I *Ransakningarna* (1672) meddelas: »I Wäster Kyrckio döhren en steen påskrifwen nederlagd». Enligt Peringskiöld fanns den i »Jumkils Westra Kyrckiodörr»; den var »en del afslagen, och under norre pelare foten betäckt» (B 438: »Kyrkodör», L 169: »V. kyrkodörren»). — O. Celsius »accuratissime revisit d. 9. Jul. 1726». — Stenen blev sedermera övertäckt och oåtkomlig. Den finnes därför icke medtagen i Dybecks samling av runinskrifter. I *UFT* h. 5 (1876) omtalas, att »stenen var 1875 vid en reparation blottad, men underrättelse derom kom så sent Fornminnesföreningen till handa, att inga åtgärder kunde vidtagas för att granska densamma». I samband med reparationer i kyrkan år 1928, varvid västra ingången till kyrkan igensattes, blev stenen upptagen ur golvet och tills vidare lagd på marken utanför kyrkogårdsmuren. Den var då sönderslagen i sex större och ett antal mindre stycken. År 1932 blev stenen genom Riksantikvariens försorg lagad och rest på sin nuvarande plats invid klockstapeln.

Blågrå granit, upptill ljusare. Höjd 1,88 m., bredd 1,38 m. Stycken fattas i ristningsytan, men inskriften är i sin helhet bevarad. Upptill är ytan mycket ojämn, nedåt är den jämnare. Ristningen är delvis tydlig och väl bevarad, delvis grund och svårtydd. Detta gäller särskilt en del av ornamentiken. Flera gånger har ristaren huggit »dubbla korsningar»; på ett par ställen hänger ornamentiken icke väl samman.

Inskrift:

ernfastr · uk · stinbiarn · þorstin litu · at iurunt · faður sin tiselfr

5 10 15 20 25 30 35 40 45 50

Ærnfastr ok Stæinbiorn [ok] Þorstæinn letu at Iorund, faður sinn. Disælfr.

»Ärnfast och Stenbjörn [och] Torsten läto [resa stenen] efter Jorund, sin fader. Disälv.»

Till läsningen: Intet sk vid inskriftens början. 1 **e** är tydligt stunget. Runorna 5—7 äro skadade. Av 5 **a** finns endast övre hälften med v. bst i behåll. Av 6 **s** finns översta spetsen av v. stapeln och hela nedre stapeln. V. bst i 7 **t** är tydlig: den högra är borta i en spricka. 13 **i** är icke stunget. Hela namnet 11—19 **stinbiarn** är tydligt och säkert. 25 **i** är icke stunget. Sk är icke säkert efter 26 **n**. Efter 38 **t** är sk grunt men säkert. Intet sk efter 43 **r** och efter 46 **n**. Övre delen av 48 **i** är borta; runan har sannolikt icke varit stungen. 50 **e** är tydligt stunget. Alla runor i namnet 47—53 **tiselfr** äro säkra. Något **in** finnes icke efter 46 **n** (B 438).

Peringskiöld: 1—8 **lfastr**. Runorna 1—2 och 37—42 fattas; de voro dolda under en pelare. Efter 46 har B 438 **in** . 47—53 **tesnlfr**. — O. Celsius (1726): 1—8 **lfastr**. Runorna 1—2 och 37—42 fattas. 47—53 **teselfr**. Om 48 **e** anmärker emellertid Celsius: »nu för tiden mitt i sprickan och kan ej väl synas at det varit stungit.»

Inskriften är i påfallande grad kortfattad, genom att ord ha utelämnats. I denna belysning får också det sista namnet, *Disælfr*, sin förklaring. Det är ett kvinnonamn. Utan tvivel är det

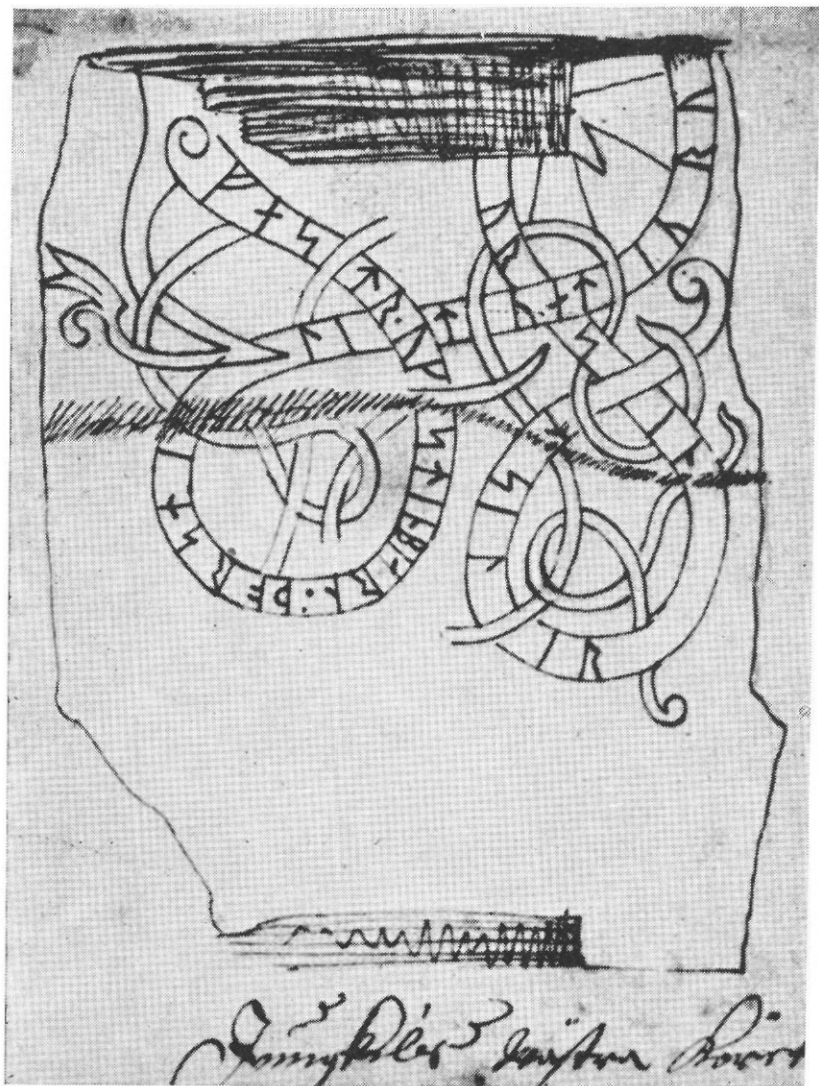

Fig. 450. U 917. Jumkils kyrka. Efter teckning
av J. Peringskiöld.

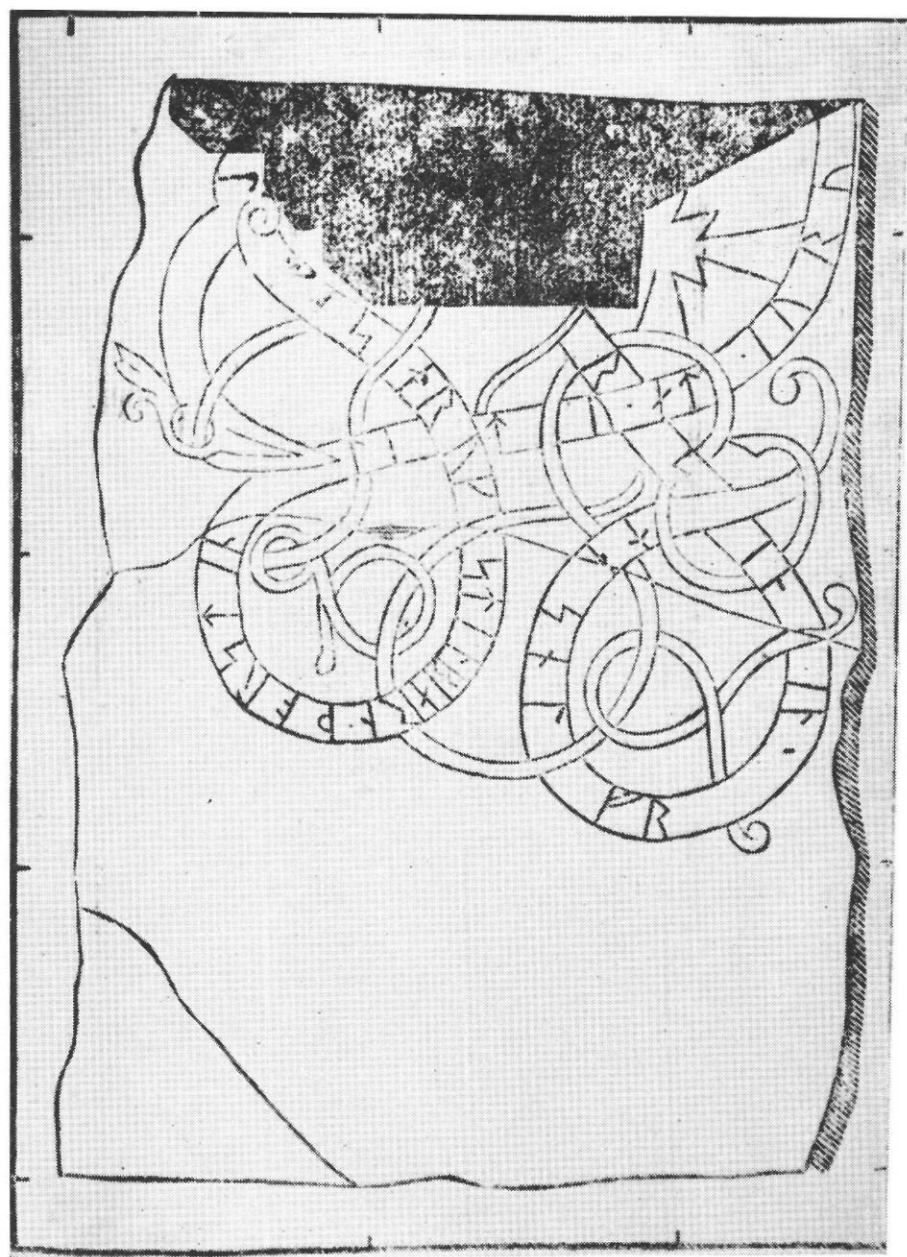

Fig. 451. U 917. Jumkils kyrka. Efter B 438.

namn på Jorunds hustru, som jämte sönerna låter resa stenen till hans minne. Inskriften bör sålunda suppleras: *Disælfr [at bonda sinn]* »Disälv [efter sin man]». I princip samma tolkning har givits i *UFT* h. 5 (1876): »Disalf var troligen en dotter, hvilkens namn man glömt att insätta näst efter de tre brödernes». Däremot är Brate säkerligen inne på felaktig väg, då han, visserligen med tvekan, antager, att Disälv har varit namn på ristaren.

Om mansnamnet *Ærnfastr* se E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 100, om *Stæinbiorn* Sö 218 och 236, om *Iorundr* Sö 260. Om kvinnonamnet *Disælfr* se Sö 251 och E. Wessén a. a. s. 109.

Jumkils kyrka.

Pl. 177.

Litteratur: Skrivelse till Riksantikvarien från folkskolläraren J. Th. Lindgren 16/9 1932 (ATA).

Under arbetet med värmeledning i Jumkils kyrka sommaren 1932 påträffades som golvsten i genomgången mellan kyrkan och sakristian en stenplatta. Till följd av dörrvalvets tyngd hade stenen brustit i två delar. Då den mindre delen togs upp, framträdde på undersidan tydliga spår av ornamentik. Hela stenen togs då upp ur golvet. Den visade sig vara en gravhäll från

den äldsta kristna tiden, med väl bevarad ornamentik men utan någon inskrift. Ornamentiken visar tydlig släktskap med sådan, som förekommer på flera runristningar: ett kors med siratlig utsmyckning. Stenens höjd är 1,30 m., bredd 0,70 m.

Stenen lagades och restes på gräsplanen S om koret.

918. Blacksta, Jumkils sn.

Pl. 178.

Litteratur: B 437, L 171, D 1: 204. Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, *Monumenta Ullerakerensia* (1719), s. 348; O. Celsius, *Svenska runstenar* (F m 60) 1, s. 55; UFT h. 5 (1876), s. 17; E. Brate, *Svenska runristare* (1925), s. 113.

Äldre avbildningar: J. Leitz (och J. Hadorph), träsnitt (i Peringskiöld a. a. och B 437); Dybeck a. a.

Runstenen står vid västra kanten av landsvägen Uppsala—Åkerby—Harbo, 25 m. S om mangårdsbyggnaden i Blacksta. Centrum av en stor, men svårt skadad gravhög ligger 9 m. NV om stenen. Ristningsytan är vänd åt NÖ, d. v. s. åt vägen. Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Upsala».

Stenen omtalas, liksom den följande, i *Ransakningarna* (1672): vid »Blackstad östan om byen [finnas] 2 stehnar påskrifne». Peringskiöld: »Den andra Runostenen i Blackstad, står i backen strax wid byn på öster sidan» (B 437: »Blakstad», L 171: »Blacksta»). — O. Celsius har granskat inskriften den 12 juli 1726. — Dybeck: »Står invid och öster om byn, nära landsvägen mellan Åkerby och Jumkils kyrkor.» I *UFT* h. 5 (1876): »Stenen står vid landsvägen och ö. ändan af byn.» Förmodligen hade stenen vid denna tid samma plats som nu. »Vid ö. ändan» avser säkerligen sydöstra utkanten av byn; på vilkendera sidan av vägen säges icke. Om detta har varit stenens ursprungliga plats, framgår icke av de rätt oklara äldre uppgifterna. Då stenen på grund av vägens breddning hade kommit att stå i kanten av själva vägbanan, flyttades den i sept. 1949 ett par meter åt V. Sven B. F. Jansson, som i samband härmed undersökte inskriften, har av stenen lämnat följande beskrivning:

Röd granit. Höjd 1,64 m., bredd (nedtill) 1,35 m. Ristningsytan flagrar. Inskriften är i stort sett tydlig. Ornamentslinjerna äro ofta avsevärt grundare än runorna.

Inskrift (med det inom [] efter B 437):

+ **kup**₅**fastr** + **hiok**₁₀ × **sten**₁₅ + **hefir**₂₀ [**ket**₂₅**ilmunt**₃₀ + **sun**₃₅ + **sen**₃₅ +

Guðfastr hiogg stein æftir Kætilmund, sun sinn.

»Gudfast högg stenen efter Kättilmund, sin son.»

Till läsningen: 1 **k** är ej stunget. I 3 **p** utgå bst från ramlinjerna. 10 **i** har förlorat övre hälften i en djup spricka. 12 **k** har förlorat bistavens övre del. Sk efter 12 **k** är skadat men säkert. 15 **e** är tydligt stunget, likaså 18 **e** och 35 **e**. Efter 21 **n** är ristningsytan bortslagen. 25 **i** är icke stunget. Sk efter 33 **n** är svagt och skadat.

Guðfastr och *Kætilmundr* äro tämligen vanliga namn i svenska runinskrifter; om det förre se E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 100.

17—21 **hefir** är säkerligen en felristning för *æftir* 'efter'.